

Exploring the Use of Social Media on Teaching and Learning Science from Teachers and Students Viewpoint

Raziyeh Rezaei ¹, Fatemeh Zarei ^{2,*} Hadi Tehrani ³

¹ MSc Student, Department of Health Education and Health Promotion, School of Public Health Zanzan University of Medical Sciences, Zanzan Iran

² Assistant Professor, Department of Health Education and Health Promotion. Faculty of Medical Sciences, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

³ Assistant Professor of Health Education and Health Promotion, Social Determinants of Health Research Center, Mashhad University of Medical Sciences, Mashhad, Iran

* **Corresponding author:** Fatemeh Zarei, Assistant Professor, Department of Health Education and Health Promotion. Faculty of Medical Sciences, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. E-mail: f.zarei@modares.ac.ir

Received: 03 Oct 2017

Accepted: 19 Dec 2017

Abstract

Introduction: According to scientific evidence, a social media in education and research for postgraduate students seems necessary. Since college students and faculty members are considered as the online platforms clients, the current study aimed at qualitatively analyzing the viewpoints of students and Universities professors toward the application of the online social media to learning and education sciences in University.

Methods: The current study was conducted using the qualitative content analysis methods. The participants were selected using the purposive sampling method (n = 24). Data were collected through semi-structured deep interviews, recorded on audiotapes, transcribed, and then, analyzed. MaxQdata software version 10, according to the qualitative content analysis developed by Granheim and Lundman, was used for data analysis.

Results: Data analysis led to the extraction of 279 codes, 15 sub-codes, six Sub-Categories, and Two main categories. The main categories included the perceived advantages of social networks in education and learning process (Four Sub-Categories, perceived disadvantages of social networks in education and learning process (Two Sub-Categories).

Conclusions: The use of virtual social networks in both education and learning process from the viewpoint of the teacher and student as the beneficiaries of this area is acceptable. Enriched web-based learning, despite the perceived obstacles and challenges, is suitable to facilitate, accelerate, and create creativity in the educational process.

Keywords: Education, Learning, Virtual Social Media; Qualitative Study

واکاوی بکارگیری شبکه‌های اجتماعی مجازی در یادگیری و آموزش از منظر استادان و دانشجویان شبکه‌های اجتماعی مجازی در آموزش

راضیه رضایی^۱، فاطمه زارعی^{۲*}، هادی طهرانی^۳

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه آموزش بهداشت و ارتقای سلامت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی زنجان، زنجان، ایران
^۲ استادیار، گروه آموزش بهداشت و ارتقای سلامت، دانشکده علوم پزشکی، دانشگاه تربیت مدرس تهران، ایران
^۳ استادیار آموزش بهداشت و ارتقای سلامت، مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، مشهد، ایران
* نویسنده مسئول: زارعی، استادیار، گروه آموزش بهداشت و ارتقای سلامت، دانشکده علوم پزشکی، دانشگاه تربیت مدرس تهران، ایران.
ایمیل: f.zarei@modares.ac.ir

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۶/۰۹/۲۸

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۶/۰۷/۱۱

چکیده

مقدمه: به پشتوانه شواهد علمی بهینه سازی نظام آموزش و پژوهش در بستر شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی ضروری به نظر می‌رسد. از آنجا که دانشجویان و اساتید نظام آموزش عالی در زمره مشتریان آن قرار می‌گیرند، هدف این مطالعه واکاوی دیدگاه‌ها و نقطه نظرات ایشان در پاسخ به چرایی به کار بست شبکه‌های مجازی در سیستم یادگیری و آموزش به روش شناسی کیفی بود.

روش کار: این مطالعه، به شیوه تحلیل محتوی کیفی انجام شد. ۲۴ مشارکت کننده به صورت نمونه گیری هدفمند انتخاب شدند. داده‌ها با مصاحبه فردی، عمیق و نیمه ساختارمند جمع آوری و ضبط شد. پس از پیاده سازی متن مصاحبه با استفاده از نرم افزار MaxQdata10 مطابق مراحل تحلیل محتوای گرانهایم مورد تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: تحلیل داده‌ها، منجر به استخراج ۲۷۹ کد، ۱۵ زیرطبقه، ۶ طبقه فرعی و ۲ درون مایه اصلی شامل "منافع درک شده شبکه‌های اجتماعی در فرایند آموزش و یادگیری (۴ طبقه فرعی)، و موانع درک شده شبکه‌های اجتماعی در فرایند آموزش و یادگیری (۲ طبقه فرعی)" گردید.

نتیجه گیری: این مطالعه مزیت‌ها، معایب و کاربردهای آموزشی شبکه‌های اجتماعی مجازی در آموزش را نشان داد. به کارگیری شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی در هر دو فرایند آموزش و یادگیری از منظر ذینفعان این حوزه یعنی استاد و دانشجو مورد پذیرش است. یادگیری غنی شده مبتنی بر وب، علی رغم موانع و چالش‌های درک شده بستری مناسب برای تسهیل، تسریع و خلاقیت در فرایند آموزشی است.

واژگان کلیدی: یادگیری، آموزش، شبکه‌های اجتماعی، مطالعه کیفی

تمامی حقوق نشر برای انجمن علمی پرستاری ایران محفوظ است.

مقدمه

مهارت‌های تحصیلی آن‌ها، تأثیر مستقیم و غیرمستقیم داشته است (۳). کاربرد شبکه‌های اجتماعی مجازی در عرصه تعلیم و تربیت و پژوهش به سرعت در حال رشد است (۴). ضریب نفوذ اینترنت در جهان هم‌اکنون با بیش از ۲/۸ میلیارد کاربر به ۳۹ درصد رسیده است (۵) و در این میان ایران حدود دو درصد از سهم کاربران اینترنت را به خود اختصاص داده است. ضریب نفوذ ۵۳ درصدی اینترنت نشان می‌دهد که در ایران بالغ بر ۴۰ میلیون کاربر اینترنت وجود دارد و در سطح خاورمیانه رتبه نخست را از لحاظ تعداد کاربران دارد (۵). در حال حاضر، بیش از ۷۵ درصد از دانشجویان

شبکه‌های اجتماعی بستری را برای تعامل اجتماعی و تسهیل باورها و دانش بین کاربران می‌کند (۱). در حال حاضر استقبال کاربران از شبکه‌های اجتماعی به گونه‌ای است که، می‌توان گفت شبکه‌های اجتماعی، به عنوان یکی از تأثیرگذارترین سرویس‌های ارائه شده توانسته است در سال‌های اخیر تحول شگرفی بر نظام اجتماعی کشورهای مختلف جهان از جمله ایران به وجود آورد (۲). با پیدایش شبکه‌های اجتماعی، استفاده از آن‌ها جزء جدایی‌ناپذیر زندگی بسیاری از مردم از جمله دانشجویان شده و بر روی کلیه جوانب زندگی دانشجویی، از میزان مطالعه، عملکرد تحصیلی و تا سایر

در زمره آن کاربران قرار می‌گیرند، برآن شدیم تا با روش‌شناسی کیفی به واکاوی دیدگاه‌ها و نقطه نظرات ایشان به کاربست شبکه‌های مجازی در فرایند یادگیری و آموزش بپردازیم.

روش کار

این پژوهش با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی انجام شد. تحلیل محتوای کیفی، شیوه‌ای تخصصی در تحلیلی داده‌های علمی است که به‌منظور تعیین وجود کلمات و مفاهیم مشخص در متن مورد استفاده قرار می‌گیرد تا داده‌ها خلاصه، توصیف و تفسیر شود. نمونه‌گیری در این مطالعه، به‌صورت هدفمند (Purposive sampling) انجام گردید. در این نوع نمونه‌گیری، پژوهشگر ممکن است که نمونه‌های شاخص، استثنایی (افراد متفاوت) و نمونه‌های کلیدی که بیشترین اطلاعات را در ارتباط با موضوع مورد نظر می‌دهد و یا نمونه‌های گوناگون دیگر انتخاب کند. از این‌رو، در این مطالعه نیز افرادی که با توجه به رده تحصیلی یا شغلی نیازمند استفاده از شبکه‌های اجتماعی هستند مانند دانشجویان و استادان انتخاب شدند. ملاک انتخاب مشارکت‌کنندگان، تمایل به بازگویی تجربیات خود در زمینه استفاده از شبکه‌های اجتماعی آنلاین محدود و گسترده، عضویت در هیات علمی دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی زنجان برای اساتید و دانشجویی در حال تحصیل در همان دانشکده بود. در این تحقیق، برای به دست آوردن اطلاعات غنی و عمیق از مشارکت‌کنندگان، مصاحبه فردی به روش نیمه ساختارمند و عمیق به‌عنوان روشی معتبر برای کسب اطلاعات از مشارکت‌کنندگان به عمل آمد. نمونه‌گیری تا زمان اشباع داده‌ها ادامه پیدا کرد و مصاحبه‌ها در مصاحبه ۲۶ متوقف شد. علت ادامه ندادن مصاحبه با تعداد بیشتری از افراد، اشباع اطلاعاتی در مرحله جمع‌آوری داده‌ها بود و از آنجایی که نتایج مصاحبه‌ها بسیار به هم نزدیک بود و تا حدودی اکثر مفاهیمی که در قسمت نتایج آورده شده است، توسط بیش از یک نفر بیان شد (اضافه نشدن مطالب جدید به مطالب دسته‌بندی‌شده قبلی)، به نظر می‌رسد که پاسخ‌های دریافتی به حد تقریبی اشباع رسیده و حجم نمونه کافی بوده است. هر یک از مصاحبه‌ها با سؤال آیا شما تجربه استفاده از شبکه اجتماعی را دارید؟ آغاز و با سؤالات فرعی‌تر در راهنمای مصاحبه چه میزان استفاده می‌کنید؟ به چه شکل استفاده می‌کنید؟ بیشتر از کدام شبکه‌ها استفاده می‌کنید؟ ادامه یافت.

محل انجام مصاحبه‌ها برحسب تمایل مشارکت‌کنندگان در محلی انجام گرفت که آن‌ها تعیین می‌کردند. از این‌رو اغلب مصاحبه‌ها با دانشجویان در فضای دانشکده و کلاس‌ها و با اساتید در محل دفتر کارشان صورت گرفت. زمان انجام مصاحبه‌ها، سه ماه آخر سال ۱۳۹۵ بود. مدت‌زمان مصاحبه‌ها برحسب شرایط و تمایل مشارکت‌کنندگان از ۱۵ دقیقه تا ۳۰ دقیقه بود. برای اطمینان از حفظ تمام سخنان مشارکت‌کنندگان، با اجازه مصاحبه‌شونده و اخذ رضایت آگاهانه مصاحبه ضبط شد. تحلیل داده‌ها هم‌زمان با جمع‌آوری داده‌ها انجام شد. به این صورت که محقق بلافاصله بعد از ضبط هر جلسه مصاحبه، مصاحبه‌ها را کلمه به کلمه روی کاغذ پیاده می‌نمود و متن هر مصاحبه را چندین بار مطالعه می‌کرد تا درک کلی از آن‌ها به دست آید. مرحله بعد، کدبندی داده‌ها بود. منظور از کدبندی، دادن برچسب یا نام به قطعاتی از داده‌ها بود. در این مرحله، ۲۷۹ کد خام استخراج شد. پس از کدبندی اولیه، با توجه به معنایی که از کدها حاصل می‌شد، درون‌مایه‌ها یا الگوهای اصلی توسط محقق استخراج شد. در نهایت، محقق با استفاده از مقایسه دائم، معنی هر درون‌مایه را روشن نموده و یک‌بار دیگر

کاربران فعال شبکه اجتماعی همچون فیس بوک هستند و این شبکه‌های اجتماعی به‌طور تقریبی ۸۰ میلیون کاربر فعال در سراسر دنیا دارد که از این تعداد بیش از نیمی از آن‌ها بین سنین ۱۸ تا ۳۴ سال و ۲۷/۶ درصد از آن‌ها سنی بین ۳۵ تا ۵۴ سال دارند (۶). نتایج تحقیقات اخیر بر روی کاربرد نرم افزارها و فضاهای اجتماعی در آموزش عالی نشان داده است که به کارگیری نرم افزارهای مختلف در شبکه‌های اجتماعی اهداف آموزشی چون ابداع راه‌های جدید برای یادگیری، دادن کنترل به دانش آموزان و دانشجویان، ارائه مهارت‌های قابل انتقال، حمایت از آموزش همکاران به یکدیگر، افزایش یادگیری سازنده، ایجاد هویت دیجیتالی و پرورش تعامل اجتماعی را حمایت و شبکه‌های اجتماعی فرصت یادگیری مشارکتی، هم فکری و یادگیری فعال را فراهم ساخته است (۷). مطالعات نشان داده است بین زمان اختصاص داده‌شده به شبکه‌ها و تعداد عضویت در گروه‌های اجتماعی مجازی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان رابطه منفی و معناداری وجود داشت. به‌طوری‌که پیشرفت تحصیلی دانشجویانی که از شبکه‌های اجتماعی مجازی جهت مقاصد علمی استفاده می‌کردند بیشتر از دانشجویانی است که از شبکه‌های اجتماعی مجازی جهت مقاصد غیرعلمی استفاده می‌کردند (۸). از طرفی در مطالعه آریانی و همکاران شبکه‌های اجتماعی با اتکا به ظرفیت فرا متنی خود باعث تفاوت‌هایی در سطح قابلیت‌های پژوهشی دانشجویان کاربر شبکه‌های مجازی، در مقایسه با سایرین شده‌اند (۹). از منظر به‌کارگیری انواع بسترهای مجازی در نظام یادگیری و آموزش همچنین، نتایج مطالعه سیندر (۲۰۰۸) بر کاربرد شبکه اجتماعی یوتیوب در کلاس درس، نشان داد که ۸۹ درصد از دانشجویان استفاده از این شبکه را برای مقاصد آموزشی مفید دانستند و همچنین ۷۳ درصد معتقد بودند که استفاده از این شبکه در سیستم آموزشی توسط مسئولین ضروری است (۱۰). همچنین، مهدی نسب (۱۳۹۰) در پژوهش خود در مورد بررسی تأثیر وبلاگ بر یادگیری مشارکتی دانشجویان دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی به کاربرد مؤثر وبلاگ به‌عنوان ابزاری برای یادگیری مشارکتی بر روی مؤلفه‌های یادگیری مشارکتی اشاره داشته است (۱۱). مطالعه رولبر و همکاران (۲۰۱۰) برخی از اساتید در سیستم آموزشی بستر فیس بوک و سایر شبکه‌های اجتماعی مجازی را به‌عنوان فناوری کارآمد و تجاری و راهی برای ایجاد ارتباط با دانشجویان خود می‌دانند (۱۲). باوجود مخالفت برخی از اساتید دانشگاه‌ها با کاربست فن‌آوری‌های نوین آموزشی، انواع سایت‌ها، نرم‌افزارها تحت شبکه مجازی هنوز سریع‌ترین نوع فن‌آوری در حال رشد بین دانشجویان است (۱۳). ولتسیانوس و ناوارته (۲۰۱۲) شبکه‌های اجتماعی را محیط رسمی یادگیری دانسته و معتقدند از وقتی که پتانسیل سایت‌های شبکه‌های اجتماعی برای کمک کردن به فرایند آموزشی توسط محققان، اساتید و پزشکان عیناً برجسته شده است، یادگیرندگان در مدیریت حجم وسیعی از اطلاعات قابل دسترس و طراحی استراتژی‌ها و راه‌حل‌های مدیریت زمان و همکاری مشارکتی موفق‌ترند (۱۴). در واقع، اکثر اساتیدی که فن‌آوری‌های نوین آموزشی در بستر شبکه‌های اجتماعی و مجازی را به کار بسته‌اند، به تقویت‌کنندگی مشارکت، و انگیزه مندی تعامل بین دانشجو و استاد در پاسخ به یادگیری مؤثر باور دارند (۱۵، ۱۶). اگرچه به پشتوانه شواهد علمی، بسترسازی شبکه‌های اجتماعی در نظام آموزش و پژوهش دانشجویان مقطع تحصیلات تکمیلی ضروری به نظر می‌رسد، اما همواره به‌کارگیری و بهینه‌سازی فن‌آوری‌های نوین آموزشی مانند هر پدیده نو پا نیازمند شناخت همه‌جانبه در بستر فرهنگی جامعه هدف است. از آنجاکه دانشجویان و اساتید نظام آموزش عالی

شد تا کدها و دسته‌بندی‌ها را بررسی و مورد تأیید قرار دهند. قابلیت انتقال تحقیق با ثبت کامل و پیوسته فعالیت‌ها، در جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها و توصیف غنی از داده‌ها، تأمین شد. ملاحظات اخلاقی در این پژوهش، شامل رعایت محرمانه بودن اطلاعات و اخذ رضایت آگاهانه از مشارکت‌کنندگان جهت مصاحبه و ضبط مصاحبه ضمن حفظ بی‌نامی و رازداری، برخوردار بود که رعایت گردید.

یافته‌ها

مشخصات مشارکت‌کنندگان تحقیق از قبیل رشته تحصیلی، مقطع تحصیلی، سنوات تدریس، رتبه علمی، گروه آموزشی جنسیت و سن در [جدول ۱](#) نشان داده شده است.

در مورد دسته‌بندی اطلاعات در مراحل قبل تصمیم‌گیری نمود. تمامی مراحل کدگذاری، تحلیل و طبقه‌بندی در کل جریان تحقیق ادامه داشت. برای طبقه‌بندی داده‌ها، از نرم‌افزار MaxQda نسخه ۱۰ استفاده گردید. روایی، دقت و استحکام پژوهش بر اساس چهار معیار قابل قبول بودن، قابلیت اطمینان، تأیید پذیری و انتقال‌پذیری تأمین شد. برای اطمینان از قابل قبول بودن داده‌ها، از مواردی همچون تخصیص زمان کافی برای جمع‌آوری داده‌ها، از مواردی همچون تخصیص زمان کافی برای جمع‌آوری داده‌ها و درگیری طولانی‌مدت با داده‌ها استفاده شد. برای تأمین معیار قابلیت اطمینان، از یک ناظر خارجی باسابقه انجام پژوهش‌های کیفی استفاده شد که فرآیند جمع‌آوری داده‌ها و تحلیل را بررسی و نتایج پژوهش را تأیید نمود. جهت برآوردن تأیید پذیری که گویای ثبات و پایایی داده‌ها است. علاوه بر این رعایت بی‌طرفی محققان، از نظرات تکمیلی همکاران استفاده

جدول ۱: مشخصات دموگرافیک مشارکت‌کنندگان

متغیر	تعداد/درصد
اساتید	
مربی	۳ نفر ۳۰ درصد
استادیار	۵ نفر ۵۰ درصد
دانشیار	۲ نفر ۲۰ درصد
استاد	.
سنوات تدریس	
زیر ۵ سال	۲ نفر ۲۰ درصد
۵-۱۰ سال	۲ نفر ۲۰ درصد
بالای ۱۰ سال	۶ نفر ۶۰ درصد
گروه آموزشی	
بهداشت عمومی	
بهداشت محیط	۱ نفر ۱۰ درصد
کاردرمانی	۴ نفر ۴۰ درصد
بهداشت حرفه‌ای	۱ نفر ۱۰ درصد
آموزش بهداشت	۲ نفر ۲۰ درصد
سن میانگین و انحراف معیار	
زیر ۳۰ سال	.
۳۰-۴۰ سال	۱
۴۰-۵۰ سال	$44/16 \pm 2/85$
بالای ۵۰ سال	$52/33 \pm 2/516$
دانشجو	
رشته تحصیلی	
بهداشت مواد غذایی	۴ نفر ۲۸/۵۷ درصد
بهداشت محیط	۴ نفر ۲۸/۵۷ درصد
بهداشت حرفه‌ای	۶ نفر ۴۲/۸۵ درصد
جنسیت	
زن	۹ نفر ۶۹/۲۸ درصد
مرد	۵ نفر ۳۵/۷۱ درصد
سن (میانگین و انحراف معیار)	
زیر ۳۰ سال	.
۲۴-۳۰	$26/88 \pm 2/315$
بالای ۳۰	$36/75 \pm 3/862$

جدول ۲: طبقات اصلی و فرعی حاصل از دیدگاه‌های مشارکت‌کنندگان در رابطه با بکارگیری شبکه‌های اجتماعی مجازی در فرایند آموزش و یادگیری

طبقه فرعی	زیر طبقه
منافع درک شده	
۱-۱ تسهیم اطلاعات	۱-۱-۱ اشتراک گذاری مطالب، تجارب و اخبار علمی، ۱-۱-۲ اشتراک گذاری عقاید و افکار، ۱-۱-۳ تبادل ایده و نظرات و پیشنهادات
۲-۱ تسهیل فرآیند آموزش و یادگیری	۱-۲-۱ حمل اسان اطلاعات، ۲-۲-۱ ارسال همزمان اطلاعات در حجم وسیع، ۳-۲-۱ ارسال همزمان اطلاعات در پوشش وسیع
۳-۱ تسریع فرآیند آموزش و یادگیری	۱-۳-۱ آموزش فرازمانی- فرامکانی، ۲-۳-۱ یادگیری فرامکانی- فرا زمانی
۴-۱ چند وجهی سازی آموزش	۱-۴-۱ به کارگیری همزمان صدا، تصویر، متن و فیلم، ۲-۴-۱ امکان جستجوی آنلاین حین آموزش و یادگیری
موانع درک شده	
۱-۲ یادگیری انگشت دانه‌ای	۱-۱-۲ تولید انبوه اطلاعات، ۲-۱-۲ مصرف انبوه اطلاعات
۲-۲ یادگیری فردگرایانه	۱-۲-۲ کاهش تعامل رو در رو، ۲-۲-۲ کاهش ارتباط کلامی، ۳-۲-۲ کاهش مشارکت بین فردی

الآن یک سری گروه‌هایی داریم. گروه‌های آموزشی مربوط به رشته خودمان، که هر کس به فراخور این که مثلاً تجربه‌ای داشته، اطلاعاتی داشته، مقاله‌ای داشته و مطالعه کرده می‌این و به اشتراک می‌گذارد این باعث می‌شود که بقیه، اگر کسی با یک مشکلی مواجه می‌شود در محیط کار یا درس به اشتراک می‌گذارد سؤالش را می‌پرسد بقیه به تناسب اطلاعاتی که دارد پاسخ می‌دهد. (مشارکت‌کننده شماره ۱۵، دانشجو، رشته کارشناسی ارشد بهداشت حرفه‌ای).

۱-۱-۲ اشتراک گذاری عقاید و افکار

درون‌مایه دیگری که پس از تحلیل مصاحبه‌ها از دیدگاه مشارکت‌کنندگان حاصل گردید و مشارکت‌کنندگان به آن اذعان داشتند، اشتراک‌گذاری عقیده‌ها و افکار بود. تحلیل مصاحبه نشان داد مشارکت‌کنندگان معتقدند که شبکه‌های مجازی فرصتی را برای آن‌ها ایجاد می‌کند تا عقاید و افکار مرتبط با مباحث علمی خود را از طریق صفحات، کانال‌ها و گروه‌های مجازی در دسترس به اشتراک گذاشته و سایرین را به بحث و گفتگو بطلبند. یکی از مشارکت‌کنندگان معتقد بود:

مثلاً در گروه‌های کوچک فامیلی، فلان، دوستانه هست بالاخره اخبار و اطلاعات علمی هم ردوبدل می‌شود گاهی پالایش می‌شود هر کس بسته به تخصص خودش نظر می‌دهد چون به‌رحال موضوعات در شبکه‌های دیگر زیاد است مثلاً مطلبی که راجع به بیماری است آن کسی که پزشک است نظر می‌دهد مطلب بحث زیست‌محیطی و آب است بنده مرتبط با موضوع هستم پاسخ می‌دهم رفع ابهام می‌کنم سؤال می‌کنند از من... یا اگر در زمینه پژوهش اخبار غلطی باشد یا مطلب ناجوری باشد که مثلاً درست نباشد از نظر زیست‌محیطی خیلی مطالب دیگر... بلافاصله رویش کامنت می‌گذارم، رد می‌کنم تقاضا می‌کنم که این را دیگر منتشر نکنند. یا خبر و عکسش را منتشر نکن (مشارکت‌کننده شماره ۱، یک عضو هیئت‌علمی، با ۱۹ سال سابقه تدریس در رشته بهداشت محیط).

۱-۱-۳ تبادل ایده و نظرات و پیشنهادات

بر اساس این درون‌مایه شبکه‌های اجتماعی مجازی امکان تبادل و اشتراک‌گذاری نظرات و پیشنهادات و حتی ایده درباره موضوع خاص علمی فراهم می‌کند و زمینه را برای نقد و بررسی، تأیید و یا عدم تأیید و توسعه آن ایجاد می‌کند. در این راستا یکی از مشارکت‌کنندگان معتقد بود:

تحلیل گفته‌های مشارکت‌کنندگان در رابطه با تبیین کاربرد شبکه‌های اجتماعی مجازی در آموزش و یادگیری در دو طبقه اصلی و شش طبقه فرعی و ۱۵ زیر طبقه فرعی ظهور پیدا کرد. طبقه اصلی اول شامل منافع درک شده با چهار طبقه فرعی «تسهیم اطلاعات»، تسهیل فرآیند آموزش و یادگیری»، تسریع فرآیند آموزش، و چندوجهی سازی آموزش ۱۰ زیر طبقه و طبقه اصلی دوم موانع درک شده با دو طبقه فرعی اقیانوس دانش به‌اندازه یک وجب و یادگیری فردگرایانه و ۵ زیر طبقه ظهور بود. در ادامه، موضوعات اصلی که حاصل تحلیل داده‌های جمع‌آوری‌شده از مصاحبه‌ها است، به تفصیل شرح داده خواهد شد (جدول ۲).

۱ منافع درک شده

این درون‌مایه از چهار طبقه فرعی " تسهیم اطلاعات، تسهیل فرآیند آموزش و یادگیری، تسریع فرآیند آموزش و یادگیری، و چند وجهی سازی آموزش " و ۱۰ طبقه تشکیل شده است. در زیر هر یک از مفاهیم به تفصیل شرح داده شده است.

۱-۱ تسهیم اطلاعات

این طبقه حاصل تحلیل کامل مصاحبه‌ها بود و از دیدگاه مشارکت‌کنندگان تسهیم اطلاعات یکی از مزایای استفاده از شبکه‌های اجتماعی در فرایند آموزش و یادگیری بود. طبقه اول تسهیم اطلاعات در چهار زیر طبقه فرعی اشتراک‌گذاری مطالب علمی»، اشتراک‌گذاری عقاید و افکار، تبادل ایده، نظرات و پیشنهادات و تبادل تجارب و اخبار علمی طبقه‌بندی شد.

۱-۱-۱ اشتراک گذاری مطالب، تجارب و اخبار علمی

مشارکت‌کنندگان این مطالعه معتقد بودند استفاده از شبکه‌های مجازی سبب می‌شود که بتوان مطالب علمی مرتبط را در فضای مجازی انتقال داد به‌طوری‌که بسیاری از دانشجویان و استادان به‌طور هم‌زمان بتوانند به آن مطالب دست یابند؛ به‌عبارت‌دیگر، از طریق شبکه‌های مجازی می‌توان به‌سرعت و به سهولت اخبار مربوط به موضوعات علمی و تجربیاتی که افراد در زمینه‌ای کسب کردند را تبادل و به اشتراک گذاشت و افراد دیگر می‌توانند از این تجربیات و اخبار علمی استفاده کنند و از پیشرفت‌های روز دنیا باخبر شوند. در تأیید این دیدگاه یکی از مشارکت‌کنندگان معتقد بود:

یک‌زمان و در یک سطح وسیع و گسترده است. به‌عبارت‌دیگر تعداد افرادی که می‌تواند به‌طور هم‌زمان یکسری اطلاعات دریافت کنند بالا است. یکی از مشارکت‌کنندگان معتقد بود:

من همیشه فکر می‌کنم چطور می‌شه در آن واحد تعداد زیادی از افراد رو درباره یک موضوع آموزش داد اگر شبکه‌های مجازی آنلاین نبود؟! استادمی تونه در یک لحظه هم‌زمان به ۱۰۰ تا دانشجو و یادگیرنده مطلب به گه مثلاً استادی که در خارج از کشوره میتونه اطلاعات رو برای جمعی وسیع از افراد سخنرانی بزاره. الآن ویدئو لایو اینستاگرام همین کار را میکنه (مشارکت‌کننده شماره ۶، دانشجو کارشناسی ارشد بهداشت مواد غذایی)

۱-۳-۳ تسریع فرآیند آموزش و یادگیری

این طبقه حاصل تحلیل کامل مصاحبه‌ها بود و مشارکت‌کنندگان تسریع فرآیند آموزش و یادگیری را یکی دیگر از مزایای استفاده از شبکه‌های اجتماعی آنلاین می‌دانستند. طبقه سوم تسریع فرآیند آموزش و یادگیری» در دو زیر طبقه فرعی برطرف ساختن محدودیت‌های مکانی و فیزیکی وهم زمانی آموزش و یادگیری طبقه‌بندی شد.

۱-۳-۱ آموزش فرازمانی - فرامکانی

بر اساس تحلیل مصاحبه‌های پژوهش استفاده از فضاهای مجازی سبب کاهش نیاز به حضور فیزیکی می‌شود و امکان آموزش و انتقال اطلاعات از راه دور را فراهم می‌کند. به‌گونه‌ای که محدودیت‌های مکانی که برای آموزش نیاز بود از طریق این فضاها محدود می‌شود و حتی می‌توان از بین برد. یکی از مشارکت‌کنندگان معتقد بود:

به لحاظ استفاده شما محدود به مکان و زمان خاصی نیستید... الآن خیلی‌ها این در این شبکه‌های اجتماعی عضو هستند تلفنشان در ساعت‌های مختلف شبانه‌روز در اختیارشان است و بعد هم می‌توانند هر ساعتی هر جایی از اطلاعات این شبکه‌ها استفاده کنند...» (مشارکت‌کننده شماره ۴، یک عضو هیئت‌علمی با ۲۱ سال سابقه تدریس در رشته مهندسی بهداشت محیط). در تأیید اظهارنظر این مشارکت‌کننده: الآن که کلاً در کل کشورهای آسیایی و اروپایی تدریس از طریق فضای مجازی و رشته‌های مجازی هم روبه‌روز افزایش پیدا می‌کنه. یعنی که نحوه یادگیری و آموزش از طریق فضای مجازی حسن‌هایی دار که کشورهای طراز اول دنیا در علم و فناوری و پژوهش از آن استفاده می‌کنن ماها هم باید بیشتر استفاده کنیم. (مشارکت‌کننده شماره ۶، یک عضو هیئت‌علمی با ۲ سال سابقه تدریس در رشته کار درمانی).

۱-۳-۲ یادگیری فرامکانی - فرا زمانی

مشارکت‌کنندگان در این مطالعه معتقد بودند که شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌تواند فرصتی یادگیری با برطرف ساختن محدودیت مکانی و حضور فیزیکی فراهم کند و از این جهت فرصت‌های یادگیری افزایش یافته و در هر مکان و تنها با اتصال به شبکه جهانی اینترنت از طریق تلفن همراه امکان‌پذیر است. یکی از مشارکت‌کنندگان معتقد بود:

بزرگ‌ترین مزیتش همین هست که من می‌تونم براحتی از فرصت‌های یادگیری که در دنیا برای من هست و امکان حضورش برام نیست استفاده

مثلاً خیلی وقت‌ها شده من درباره یک کار تحقیقاتی ایده‌ای به نظر آمده که مطمئن نیستم روش کارش درسته یا نه بعد اون رو با همکلاسی هام به اشتراک می‌گذارم و خیلی وقت‌ها عنوان و یا حتی روش کار یک پروپوزال تو گروه تلگرامی که درست کریم چکش‌کاری میشه و آماده میشه (مشارکت‌کننده شماره ۱۴، یک دانشجو کارشناسی ارشد رشد آموزش بهداشت).

۱-۲-۲ تسهیل فرآیند آموزش و یادگیری

این طبقه حاصل تحلیل کامل مصاحبه‌ها بود و مشارکت‌کنندگان تسهیل فرآیند آموزش و یادگیری را یکی از مزایای دیگر استفاده از شبکه‌های اجتماعی می‌دانستند. طبقه دوم تسهیل فرآیند آموزش و یادگیری» در سه زیر طبقه فرعی حمل آسان اطلاعات، ارسال و انتقال هم‌زمان اطلاعات در حجم وسیع، ارسال هم‌زمان اطلاعات در پوشش وسیع طبقه‌بندی شد.

۱-۲-۱ حمل آسان اطلاعات

تحلیل مصاحبه‌های پژوهش نشان داد که استفاده از فضاهای مجازی سبب کاهش نیاز به کتاب‌ها و مقالات کاغذی است درحالی‌که رجوع و استفاده از منابع الکترونیکی پاسخ‌گوی این نیاز است به‌طوری‌که حمل و انتقال اطلاعات علمی به‌صورت فایل‌های الکترونیکی در فضای مجازی مشکل سنگینی وزن و مصرف بالای کاغذ را برطرف ساخته است. یکی از مشارکت‌کنندگان معتقد بود:

الآن کار به صورتی شده که کار با شبکه‌های اجتماعی، عرصه را بر کتاب هم تنگ کرده، یک‌زمانی همه کتاب‌ها حالت پرینت و... داشتند قفسه‌ها پر بوده الآن یواش‌یواش به این سمت می‌رویم که یک آرشیو کوچک کامپیوتر ایجاد شود فایل کتب pdf، کتاب‌های الکترونیک... دیگر کتابخانه‌ها هم سبک شدند یعنی فضای اجتماعی یک‌جوری جایگزین می‌شود جایگزین کتاب‌ها. البته ناگفته نماند هر چیزی هر source اطلاعاتی در جای خودش اهمیت خاص خودش را داره توگوشی هم هر کتابی بخواهید می‌توانید در دسترس داشته باشید ولی این‌همه کتاب را با خود نمی‌توانید حمل کنید (مشارکت‌کننده شماره ۵، یک عضو هیئت‌علمی با ۴ سال سابقه تدریس در رشته هماتولوژی).

۱-۲-۱ ارسال هم‌زمان اطلاعات در حجم وسیع

درون‌مایه‌ای دیگری که از مصاحبه‌ها به دست آمد ارسال حجم وسیعی از اطلاعات علمی و غیرعلمی در یک‌زمان واحد از طریق فضاهای مجازی است به‌عبارت‌دیگر دانشجویان و استادان به‌عنوان کاربران اصلی شبکه‌های اجتماعی مجازی در نظام آموزشی می‌توانستند به‌طور هم‌زمان اطلاعات را در حجم زیادی دریافت کنند. یکی از مشارکت‌کنندگان معتقد بود:

مثلاً من خودم در تلگرام، یک گروه رادارم خیلی خوب است. درزمینه رشته خودم است. ۲۵۰۰ نفر عضو دارد بعد سریع‌ترین و جامع‌ترین مطالب را با حجم‌های بالا در گروه می‌گذارند و من بدون هیچ محدودیتی می‌توانم دانلود کنم (مشارکت‌کننده شماره ۷، دانشجو، رشته کارشناسی ارشد رشته بهداشت حرفه‌ای).

۱-۲-۳ ارسال هم‌زمان اطلاعات در پوشش وسیع

بر اساس تحلیل یافته‌های پژوهش حاصل از مصاحبه نشان داده شد که استفاده از شبکه‌های مجازی دارای مزیت ارسال و دریافت اطلاعات در

۱-۲ یادگیری انگشت دانه‌ای (اقیانوس دانش به عمق یک وجب)

بر اساس تحلیل دیدگاه مشارکت‌کنندگان یکی از معایب استفاده از شبکه‌های اجتماعی یادگیری مطالب به‌طور سطحی بود. درون‌مایه یادگیری انگشت دانه‌ای بر اساس نظر مشارکت‌کنندگان به‌مثابه یک اقیانوس دانش است که عمق یادگیری تنها به‌اندازه یک وجب درک می‌شود. به‌عبارت‌دیگر، طبق این درون‌مایه با توجه به این‌که اطلاعات زیادی از طریق افراد مختلف و ناشناس با حجم وسیع در اختیار افراد قرار می‌گیرد موثق بودن اطلاعات نامشخص است و در زمان استفاده از این اطلاعات نیاز به این است که درباره موثق بودن این اطلاعات تحقیق و پژوهش شود. این درون‌مایه در سه زیر طبقه فرعی تولید انبوه اطلاعات، مصرف انبوه اطلاعات، غیرقابل‌اعتماد بودن اطلاعات طبقه‌بندی شد.

۱-۱-۲ تولید انبوه اطلاعات

مشارکت‌کنندگان معتقد بودند دانشجو یا هر کاربر در فضاهای مجازی این امکان برایش فراهم است که بتواند اطلاعات مرتبط با تخصص و علاقه خود را در اندازه و حجم فراوان دریافت کند اما این به معنای معتبر بودن همه اطلاعات دریافتی نیست. یکی از مشارکت‌کنندگان معتقد بود:

خب واقعیت این هست که خیلی دسترسی به اطلاعات زیاد اونقدر که نمی‌یشه به همه این اطلاعات و دانش هم مطمئن بود به لحاظ علمی... گاهی دانشجو میره مقاله‌ای از فلان سایت میاره حتی یک سایت خبری معروف بعد می‌بینی با رفرانس علمی و تکست مغایرت داره... بیشتر این شبکه‌های مجازی میخوان اطلاعات تولید کنن و چرخشون بگرده (مشارکت‌کننده شماره ۹، یک عضو هیئت‌علمی، با ۲۰ سال سابقه تدریس در رشته بهداشت عمومی).

۲-۱-۲ مصرف انبوه اطلاعات

بر اساس تحلیل یافته‌های این پژوهش مشارکت‌کنندگان بخصوص استادان دانشگاه معتقد بودند از آنجایی‌که فضاهای اجتماعی اطلاعات را با حجم بالا و با سرعت بالا در اختیار همه قرار می‌دهد به‌گونه‌ای که دانشجویان می‌توانند به سهولت به این حجم بالایی از اطلاعات دسترسی پیدا کرده و از آن‌ها به‌عنوان محتوای آموزشی اطلاعات استفاده کنند. یکی از مشارکت‌کنندگان معتقد بود:

من هرچی بخوام میتونم سریع از طریق شبکه‌های مجازی و با یک سرچ بدست بیارم این معنی‌ش آینه‌که اطلاعات فراوانه.. ولی نمیشه به خیلی از امار و ارقام اعتماد کرد چون خیلی هاش منبع مشخصی نداره... خیلی وقت‌ها یک متن رو از چند نویسنده می‌بینی که هستش...» (مشارکت‌کننده شماره ۱۶ دانشجوی کارشناسی ارشد آموزش بهداشت).

به اصطلاح قابل وثوق نیستند زیاد بهشان نمی‌توان اعتماد کرد بعضی‌ها هستند که صد در صد یک مطلبی را که می‌شنوند یا می‌خوانند یا آنجا می‌بینند کاملاً به آن اطمینان پیدا می‌کنند. در حالی که این چنین نیست فرد باید خودش هم زمینه قبلی داشته باشد که با یک اطلاعاتی را داشته باشد هر حرفی را نشنود یا شنید باور نکند...» (مشارکت‌کننده

کنم ... خودم بارها در کورس های آنلاین دانشگاه‌های برتر دنیا ثبت نام کردم و شرکت کردم است...» (مشارکت‌کننده شماره ۱۲ دانشجوی کارشناسی ارشد رشته بهداشت مواد غذایی)... در تأیید تجربه این دانشجو یکی از اعضای هیئت علمی معتقد بود ... شبکه‌های اجتماعی مجازی زمینه رشد علمی برای یک استاد رو فراهم می‌کنه مثلاً خیلی از کارگاه‌های علمی هست که در شهرها و یا حتی خارج از ایران برگزار میشه که شاید نشه شرکت کنیم اما وقتی همون کارگاه رو آنلاین هم برگزار می‌کنند محدودیت مکانی رو برداشتنند (مشارکت‌کننده شماره ۸، یک عضو هیئت علمی با ۹ سال سابقه تدریس در بهداشت حرفه‌ای).

۱-۴ چند وجهی سازی آموزش

طبقه چهارم چندوجهی سازی آموزش و یادگیری» در دو زیر طبقه فرعی به‌کارگیری هم‌زمان صدا، تصویر، متن و فیلم و امکان جستجوی آنلاین حین آموزش و یادگیری طبقه‌بندی شد. به‌عبارت‌دیگر مشارکت‌کنندگان در این مطالعه معتقد بودند آموزش و یادگیری مطالب به دلیل امکان به‌کارگیری ابزار، رسانه‌ها، فن‌ها و قالب‌های محتوایی مختلف، از تنوع زیادی برخوردار شده است.

۱-۴-۱ به کارگیری هم‌زمان صدا، تصویر، متن و فیلم

درون‌مایه این طبقه بیانگر این مطلب است که شبکه‌های مجازی فرصتی فراهم کرده که می‌توان از تصویر به همراه نوشته، فیلم، صوت و ... به‌طور هم‌زمان استفاده کرد و این قابلیت امکان ارسال و اشتراک‌گذاری مطالب از طریق شبکه‌های اجتماعی فرایند آموزش و یادگیری را چندبعدی ساخته است؛ به‌عبارت‌دیگر، فرایند آموزش در چهار بعد تصویر ثابت، تصویر متحرک، متن و صوت شناور است. یکی از مشارکت‌کنندگان معتقد بود:

خب ببینید یک استاد اگر بتونه مطلبی که قرار تدریس کنه پادکست درست کنه و علاوه بر متن و یا پاورپوینتی که برامون اشتراک می‌زازه چقدر میتونه مفیدتر باشه آموزش (مشارکت‌کننده شماره ۹ دانشجوی کارشناسی ارشد بهداشت محیط).

۱-۴-۲ امکان جستجوی آنلاین حین آموزش و یادگیری

بر اساس این درون‌مایه شبکه‌های اجتماعی می‌توانند امکان جستجوی برخط حین آموزش را فراهم کنند به‌عبارت‌دیگر جستجو مطالب در حین آموزش هم برای دانشجو و هم برای استاد به‌طور هم‌زمان ممکن می‌شود. یکی از مشارکت‌کنندگان معتقد بود:

خوب گاهی اوقات حین آموزش پیش‌آمده که بخواهیم یک نحوه استفاده از یک روش و یا استفاده از نرم‌افزار و حتی جستجو را در اینترنت آموزش دهیم و این‌زمانی که هر دو طرف استاد و دانشجو باهم در یک فضای مجازی تعامل دارند خیلی سریع‌تر اتفاق می‌افتد و بخصوص که امکان جستجوی آنلاین برای هر دو گروه فراهم هست...» (مشارکت‌کننده شماره ۶، هیئت‌علمی باسابقه ۲ سال تدریس در رشته کاردرمانی).

۲ موانع درک شده

این درون‌مایه از دو طبقه فرعی " یادگیری انگشت دانه‌ای، و یادگیری فردگرایانه " و پنج زیر طبقه تشکیل شده است که به تفصیل هر یک از این مفاهیم شرح داده شده است.

خواستیم می‌رویم سرچ می‌کنیم و در می‌آوریم چه لزومی دارد که من دو ساعت بروم سر کلاس استاد فلانی بنشینم و شاید بیشتر این هم در فضای مجازی...» (مشارکت‌کننده شماره ۵، یک عضو هیئت‌علمی با سابقه ۴ سال تدریس در، رشته: همتالوژی).

بحث

هدف از انجام مطالعه حاضر، تبیین دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی و اساتید از شبکه‌های اجتماعی مجازی در آموزش و پژوهش بود. بر اساس دیدگاه مشارکت‌کنندگان این مطالعه، بکارگیری شبکه‌های اجتماعی مجازی دارای منافع و موانعی در فرایند یادگیری و آموزش است. یکی از طبقه‌های فرعی تسهیم اطلاعات است که دارای سه زیر طبقه فرعی است مشارکت‌کنندگان معتقد بودند که شبکه‌های اجتماعی مجازی نقش بارزی در اشتراک‌گذاری مطالب، تجارب و اخبار علمی، اشتراک‌گذاری عقاید و افکار، تبادل ایده و نظرات و پیشنهادهای دارند. پژوهش‌های متعدد نشان می‌دهد که استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در آموزش، یادگیری زمینه یادگیری مشارکتی، ایجاد مشارکت فعال یادگیرندگان در امر آموزش و یادگیری را مهیا می‌کند؛ به عبارت دیگر، شبکه‌های اجتماعی مجازی حلقه مفقوده عملیاتی ساختن مشارکت واقعی و فعال یادگیرندگان، در ساخت و تولید دانش و یادگیری است (۱۶-۱۸). ابزارهای اینترنتی، تفکر انتقادی گروهی، یادگیری پروژه محور تیمی و حل مسئله گروهی را تقویت می‌کند و قدرت آن‌ها تنها به دلیل تولید و به اشتراک گذاشتن دانش بین اعضای آن نیست، بلکه امکان بازتاب دادن و تولید دانش جدید را نیز فراهم می‌آورد استفاده از شبکه اجتماعی، یک راه خوب برای نگه‌داشتن توجه دانشجویان و ماندگاری اطلاعات است در سایر مطالعات نیز اشاره شده که شبکه‌های اجتماعی تعاملات بین دانشجویان، اساتدان و مشارکت آن‌ها را افزایش می‌دهد و باعث رشد مهارت تفکر انتقادی، یادگیری از طریق همکاران، ارائه بازخورد، افزایش درگیری فراگیران در مطالب و ایجاد یک جو مشارکتی خواهد شد (۱۹). نتایج این تحقیق با یافته‌های تحقیق کنون هم‌خوانی دارد. این در حالی که است که نتیجه این مطالعه با نظریه منطق موزاییکی مک لوهان (۱۹۶۷) در تضاد است. بر اساس این منطق انسان موجودی است که در چارچوب محیط اجتماعی خویش رنگ می‌پذیرد، بدان خو می‌کند سپس عنصری لایتجزا از آن می‌شود، این اعتیاد به محیط و عناصرش که نوعی هموایی (Conformism) را در انسان‌ها برمی‌انگیزد، بی‌هیچ شبه به ادغام فکری و در نهایت جذب تام فرد با محیط می‌انجامد این همه همچون شبکه‌ای بر گرداگرد اندیشه او تشکیل می‌شود و مانع از آن می‌شود که چنین فردی جهات دیگر محیطش را نیز ببیند و موجب محدودیت ذهن و عدم تفکر خلاق می‌شود. طبقه فرعی دیگر تسهیل فرآیند آموزش و یادگیری است. در پژوهش حاضر شرکت‌کنندگان بر این باور بودند که استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با امکان حمل آسان اطلاعات، ارسال هم‌زمان اطلاعات در حجم و پوشش وسیع، روند آموزش و پژوهش را در قشر دانشگاهیان تسهیل کرده و این امکان فراهم شد که روند آموزش و پژوهش ارتقا یابد. نتایج مطالعات نشان داد سرعت زیاد اینترنت، امکان برقراری ارتباط با پایگاه‌های اطلاعاتی دیگر و جامع بودن مطالب اینترنتی، سبب علاقه‌مندی دانشجویان به اینترنت و استفاده از آن شده بود، به طوری که حتی در مواردی این

شماره ۷، یک هیئت علمی با ۲۱ سال سابقه تدریس در رشته بهداشت عمومی).

۲-۲ یادگیری فردگرایانه

این طبقه حاصل تحلیل کامل مصاحبه‌ها بود و مشارکت‌کنندگان یادگیری فردگرایانه را یکی از موانع درک شده استفاده از شبکه‌های مجازی در فرایند آموزش و یادگیری دانستند؛ به عبارت دیگر بسیاری از مشارکت‌کنندگان معتقد بودند به کارگیری شبکه‌های اجتماعی در هر دو فرایند آموزش و یادگیری باعث می‌شود کاربر چه دانشجو و چه استاد در برقراری فرایند ارتباط دچار چالش شوند یادگیری فردگرایانه در زیر طبقات فرعی کاهش فرآیند بازخورد، کاهش تعامل رودررو، کاهش ارتباط کلامی کاهش مشارکت بین فردی ظهور پیدا کرد.

۲-۲-۱ کاهش تعامل رو در رو

بر اساس تحلیل مصاحبه‌ها، نشان داده شد که شبکه‌های اجتماعی امکان تعاملات متقابل را کاهش داده و ارتباطاتی که رودررو بود به ارتباط از طریق این فضاها یعنی ارتباط از راه دور تغییر یافت. در راستای تائید این دریافت یکی از مشارکت‌کنندگان معتقد بود:

بعضی اخبارها را به روز می‌توانند دریافت کنند از حال همدیگر با خبر هستند با هم گروه تشکیل می‌دهند جایان رفت و آمدها را پر کرده. مثلاً من در شهرستان با خانواده‌ام یک گروه خانوادگی داریم خانواده‌ام حالشون را می‌پرسم هر روز صحبت می‌کنیم. این مزایا را دارد ولی خوب عوارضی هم دارد.» (مشارکت‌کننده شماره ۳، یک عضو هیئت علمی با ۱۵ سال سابقه تدریس، رشته، آموزش بهداشت)

۲-۲-۲ کاهش ارتباط کلامی

این درون‌مایه نشان‌دهنده این است که فضاهای مجازی با فراهم کردن ارتباطات مجازی فرصت مکالمه و ارتباطات مستقیم را کاهش داده و ارتباطات به صورت ارتباطات غیرکلامی از طریق کانال‌ها و گروه‌ها تغییر یافته است و افراد حتی در دورترین فاصله‌ها می‌توانند از این طریق ارتباط برقرار کنند یکی از مشارکت‌کنندگان معتقد بود:

ما به راحتی می‌توانیم در کارهای پژوهشی مان ازش استفاده کنیم و دیگر لزومی نداشته باشد ما به صورت حضوری پرسشنامه را ببریم دم در به یک نفر بدهیم. چون الان در روش‌هایی که ما داریم اگر بخواهیم پرسشنامه را تکمیل بکنیم باید با فرد تماس بگیریم بگوییم بیاید فلان جا و ما پرسشنامه را به او بدهیم خودش تکمیل کند یا ما مصاحبه کنیم ولی وقتی تلگرام باشد مثلاً یک شبکه اجتماعی دیگری باشد ما به راحتی از طریق این شبکه اجتماعی پرسشنامه مان را ارسال می‌کنیم فرد پاسخ می‌دهد و به ما برمی‌گرداند.» (مشارکت‌کننده شماره ۱۰، یک عضو هیئت‌علمی با ۸ سال سابقه تدریس در رشته: بهداشت مادر و کودک).

۲-۲-۳ کاهش مشارکت بین فردی

یکی دیگر از درون‌مایه‌ها که از طریق تحلیل مصاحبه‌ها از دیدگاه مشارکت‌کنندگان حاصل شد این است که به دلیل کم شدن ارتباطات مستقیم امکان تعامل و مشارکت در کارها در افراد کاهش یافت و حجم وسیعی از زمان افراد به شکل فعالیت افراد در کانال‌ها، گروه‌ها و شبکه‌های دیگر سوق یافت. یکی از مشارکت‌کنندگان معتقد بود:

احساس کاذب ممکنه در بعضی دانشجوها ایجاد می‌شود که ما حالا خیلی هم وابسته دانشگاه و کلاس و تدریس و اساتید نیستیم هر مطلبی

غرق‌شدگی در اطلاعات، کمبود وقت، به‌روز نبودن استادان، فقدان دانش و مهارت آن‌ها در استفاده از این شبکه‌ها موردتوجه قرار گیرد (۲۶). یکی دیگر از طبقات فرعی در پژوهش حاضر یادگیری فردگرایانه است که با سه زیر طبقه فرعی کاهش تعامل رودرو کاهش ارتباط کلامی و کاهش مشارکت بین فردی جایگاهی در این پژوهش به خود اختصاص داده است که از دیدگاه اساتید و دانشجویان ارتباطات متقابل در آموزش به‌صورت مجازی کاهش می‌یابد و ارتباطات کلامی رودرو بازخورد کلامی به حداقل و می‌رسد؛ و با کاهش میزان ملاقات و بازدیدها ارتباطات مجازی و ارتباطات غیرکلامی از طریق این شبکه‌ها رو به فزونی داشته است. مطالعات نشان داده است زمانی که بین‌گیرنده و فرستنده پیام، رسانه یا وسیله‌ای به‌عنوان ابزار واسطه ارتباطی قرار می‌گیرد، فرایند پس‌خورد با اشکالاتی مواجه می‌شود؛ به‌عبارت‌دیگر امکان پس‌خورد آنی یا ارتجالی (Spontaneous) وجود ندارد. هر قدر بین دو زمان ارسال نظرات دانش‌جویان و یادگیرندگان و دریافت پاسخ استادان و یاددهندگان فاصله بیشتر باشد به همان نسبت فرایند پس‌خورد دچار فرسایش می‌شود. در مطالعه‌ای نشان داده شد که شبکه اجتماعی یادگیری دانشجویان را در سه حیطه تصدیق و قدردانی از کار خلاق، پشتیبانی از همکاران فارغ‌التحصیل و تکالیف مربوط به کلاس حمایت می‌کند (۲۷، ۲۸).

نتیجه‌گیری

به‌طورکلی، به‌کارگیری شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی در فرایند آموزش و یادگیری از منظر ذینفعان این حوزه یعنی استاد و دانشجو موردپذیرش است؛ به‌عبارت‌دیگر، یادگیری غنی‌شده مبتنی بر وب، علی‌رغم موانع و چالش‌های درک شده بستری مناسب برای تسهیل، تسریع و خلاقیت در فرایند آموزشی است که به یادگیرندگان اجازه می‌دهد تا از فناوری‌های اینترنت بخصوص و شبکه‌های مجازی اجتماعی، برای دستیابی به اطلاعات و منابع انسانی هدفمند و مشخص به‌طریقی که منجر به یادگیری شده و موجب تسهیل مشارکت در اجتماع یادگیرندگان و معلمان می‌شود. یافته‌های این مطالعه مبتنی بر رویکرد کیفی بخش کوچکی از نگرش استادان و دانشجویان را در حوزه دانشگاهی به چالش کشید از این برای تعمیم‌پذیری بیشتر مفاهیم بیان‌شده انجام مطالعات با روش‌شناسی کمی و کیفی باهدف کاربرد شبکه‌های اجتماعی بر سایر حیطه توسعه آموزش در طیف گسترده‌تری پیشنهاد می‌شود.

سپاسگزاری

این کار حاصل طرح تحقیقاتی مستقل است که در دانشگاه علوم پزشکی زنجان انجام شده است، بدینوسیله از کلیه دانشجویان و استادان دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی زنجان به دلیل مشارکت در تحقیق قدرانی می‌کنیم.

References

1. McBride K. Social-networking sites in foreign language classes: Opportunities for re-creation. The next generation: Social networking and online collaboration in foreign language learning. 2009;8:35-58.
2. Soleimani Pour R. Social networks, opportunities and threats. Rahavard Noor. 2012;14:9-31.
3. Kirschner PA, Karpinski AC. Facebook® and academic performance. Comp Hum Behav. 2010;26(6):1237-45. DOI: 10.1016/j.chb.2010.03.024

استفاده به‌صورت عادت درآمده بود (۲۰). سهولت کار با این شبکه‌ها و بازه گسترده اطلاعاتی این پایگاه‌ها، مهم‌ترین دلیل استفاده دانشجویان از شبکه‌های مجازی جهت پیدا کردن دوستان قدیمی است (۲۱). نیز با نتایج مطالعه حاضر هم‌خوانی داشت. تسریع فرایند آموزش و یادگیری یکدیگر از طبقه‌های فرعی است که در دو زیر طبقه آموزش فرازمانی- فرامکانی و یادگیری فرامکانی- فرازمانی قابل تبیین است. طبق بیان مشارکت‌کنندگان این پژوهش شبکه‌های اجتماعی در هر مکان و در هر زمان امکان آموزش و یادگیری را فراهم کرده است. به‌طوری‌که اشاره مشارکت‌کنندگان به آموزش از راه دور مبین این مطلب است. نتایج پژوهشی نشان داد که استفاده از شبکه‌های اجتماعی در آموزش و یادگیری این امکان را برای کاربران فراهم می‌آورد که فراتر از زمان و مکان قادر باشند به این ابزارها دسترسی داشته و مطالب خود را دریافت یا ارسال کنند (۲۲).

یکی دیگر از طبقات فرعی شکل‌گرفته در این پژوهش چندوجهی سازی آموزش است یعنی از طریق به‌کارگیری هم‌زمان صدا، تصویر، متن و فیلم و امکان جستجوی آنلاین حین آموزش و یادگیری می‌تواند نقش ایفا کند. بر اساس نظریه امتداد مک لوهان هر وسیله ارتباطی امتداد یکی از حواس انسان است. به‌طوری‌که خط و متن را امتداد چشم، صدا را امتداد گوش است. از این‌رو به‌کارگیری حواس بیشتر در فرایند یادگیری مؤثر است. نتایج پژوهش‌ها نشان داد که یوتیوب به‌عنوان یکی از شبکه‌های اجتماعی چندوجهی، حاوی فیلم‌های آموزشی بسیاری است (۲۳). مطالعات نشان داده است جذابیت این شبکه‌ها در فضای مجازی، دلیل استقبال بیشتر از آن‌ها در بکارگیری فرایندهای آموزشی است. دانشجویان دوست دارند تا همان‌گونه که خودشان از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند، استفاده از شبکه‌های اجتماعی در کلاس درس توسط استادان افزایش یابد (۲۴). مطالعه مورنا (۲۰۱۳) و همکاران ۹۰ درصد از استادان به بکارگیری شبکه‌های اجتماعی در تدریس علاقه‌مند هستند (۲۵). شبکه‌های اجتماعی: اقیانوس دانش به‌اندازه یک وجب یکی دیگر از طبقات فرعی ظهور یافته بود. این معنا است که شبکه‌های اجتماعی با تولید و امکان مصرف انبوه اطلاعات سطح اطلاعات علمی و عمومی فرد را افزایش دهد و سبب آگاهی فرد از مسائل محیط اطرافش شود و این به معنای افزایش عمیق اطلاعات نیست. بر اساس تحقیقی در رابطه با جایگاه شبکه‌های اجتماعی از دید دانشجویان رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی نشان داد که دانشجویان در رابطه با استفاده از شبکه‌های اجتماعی، نگرش منفی داشتند. ۲۲ درصد از این دانشجویان باور داشتند که شبکه‌های اجتماعی وقت آن‌ها را تلف می‌کند و ۱۴ درصد هیچ فایده‌ای در استفاده از شبکه‌های اجتماعی نمی‌دهند. به‌طوری‌که ۳۶ درصد از پاسخ‌دهندگان اعتماد بسیار کمی به اطلاعات منتشرشده در شبکه‌های اجتماعی داشتند (۱۹). نتایج تحقیق نشان می‌دهد که چالش‌هایی از قبیل احساس

4. Oinas-Kukkonen H, Lyytinen K, Yoo Y. Social networks and information systems: ongoing and future research streams. *J Assoc Inf Syst.* 2010;11(2):3.
5. Abbasi Shavazi M, Homayoon P. Social media and social relationship: A study of relationship between new communication technologies and social isolation. *J Cult Stud Commun.* 2014;10(36):43-66.
6. Tower M, Latimer S, Hewitt J. Social networking as a learning tool: nursing students' perception of efficacy. *Nurse Educ Today.* 2014;34(6):1012-7. DOI: [10.1016/j.nedt.2013.11.006](https://doi.org/10.1016/j.nedt.2013.11.006) PMID: 24314881
7. Zaidieh AJY. The use of social networking in education: Challenges and opportunities. *World Comp Sci Inf Technol J.* 2012;2(1):18-21.
8. Rezvani A. The relationship between the use of virtual social networks and trust in interpersonal relations and academic achievement of students in Birjand. *J Med Educ Zanjan.* 2017;9(24):33-43.
9. Aryani E, Zahed BA, Moenikia M, Khaleghkhah A. The role of virtual social networks in the research capabilities of postgraduate students. *Interdic J Virtual Learn Med Sci.* 2015;6(2):26-39.
10. Snyder SL, Burke S. Using YouTube in the classroom: a how-to guide. *Int J Instruct Technol Distance Learn.* 2008;5(4):45-52.
11. Mahdavinab Y. Blog impact on cooperative learning students in the Faculty of Psychology and Educational Sciences. Tehran: Allameh Tabatabaie University; 2012.
12. Roblyer MD, McDaniel M, Webb M, Herman J, Witty JV. Findings on Facebook in higher education: A comparison of college faculty and student uses and perceptions of social networking sites. *Internet High Educ.* 2010;13(3):134-40. DOI: [10.1016/j.iheduc.2010.03.002](https://doi.org/10.1016/j.iheduc.2010.03.002)
13. Junco R, Cole-Avent GA. An introduction to technologies commonly used by college students. *New Dir Stud Serv.* 2008;2(124):3-17. DOI: [10.1002/ss.292](https://doi.org/10.1002/ss.292)
14. Veletsianos G, Navarrete C. Online social networks as formal learning environments: Learner experiences and activities. *Int Rev Res Open Distributed Learn.* 2012;13(1):144. DOI: [10.19173/irrodl.v13i1.1078](https://doi.org/10.19173/irrodl.v13i1.1078)
15. Imhof M, Vollmeyer R, Beierlein C. Computer use and the gender gap: The issue of access, use, motivation, and performance. *Comp Hum Behav.* 2007;23(6):2823-37. DOI: [10.1016/j.chb.2006.05.007](https://doi.org/10.1016/j.chb.2006.05.007)
16. Fischer F, Mandl H. Knowledge convergence in computer-supported collaborative learning: The role of external representation tools. *J Learn Sci.* 2005;14(3):405-41.
17. Mason R, Rennie F. Using Web 2.0 for learning in the community. *Internet High Educ.* 2007;10(3):196-203. DOI: [10.1016/j.iheduc.2007.06.003](https://doi.org/10.1016/j.iheduc.2007.06.003)
18. Valkenburg PM, Schouten AP, Peter J. Adolescents' identity experiments on the internet. *New Media Soc.* 2016;7(3):383-402. DOI: [10.1177/1461444805052282](https://doi.org/10.1177/1461444805052282)
19. Beigzadeh A, Kohan S, Yamani N, Rezaei H. Perception of Graduate Students Regarding the Use of Social Networks in Education. *Strides Dev Med Educ J Med Educ Dev Cent.* 2016;13(3):220-34.
20. Aliramezani H, Borhani F, Okhovati M. Experiences of nursing students in terms of internet information literacy training: a qualitative research. *J Qual Res Health Sci.* 2015;4(1):22-34.
21. Pempek TA, Yermolayeva YA, Calvert SL. College students' social networking experiences on Facebook. *J Appl Dev Psychol.* 2009;30(3):227-38. DOI: [10.1016/j.appdev.2008.12.010](https://doi.org/10.1016/j.appdev.2008.12.010)
22. Redecker C, Ala-Mutka K, Punie Y. Learning 2.0-The impact of social media on learning in Europe. Policy brief. JRC Scientific and Technical Report. 2010 Contract No.: EUR JRC56958 EN.
23. Duncan I, Yarwood-Ross L, Haigh C. YouTube as a source of clinical skills education. *Nurse Educ Today.* 2013;33(12):1576-80. DOI: [10.1016/j.nedt.2012.12.013](https://doi.org/10.1016/j.nedt.2012.12.013) PMID: 23332710
24. Smith N, Kitchenham N, Bowden-Jones H. Pathological gambling and the treatment of psychosis with aripiprazole: case reports. *Br J Psychiatry.* 2011;199(2):158-9. DOI: [10.1192/bjp.bp.110.084996](https://doi.org/10.1192/bjp.bp.110.084996) PMID: 21804151
25. Moran M, Seaman J, Tinti-Kane H. Teaching, Learning, and Sharing: How Today's Higher Education Faculty Use Social Media: Babson Survey Research Group; 2011.
26. Jones N, Blackey H, Fitzgibbon K, Chew E. Get out of MySpace! *Comp Educ.* 2010;54(3):776-82.
27. Greenhow C. Social Network Sites as Social Learning Resources. 2011.
28. Zarei Zavaraki E, Ghorbani H. The impact of social networks, virtual learning English students. *Technol Teach Learn.* 2015;1(3):23-36.